

Berzsenyi Dániel

## A Stratégiai Tanulmányok Nemzetközi Intézete

A nemzetközi kapcsolatokkal, biztonsági, illetve védelmi kérdésekkel foglalkozó legtöbb szakember számára nem ismeretlen a *Military Balance*. A szakmai berkeken belül nagy elismertségnek örvendő és hiteles információforrásnak tartott, évkönyvként megjelenő kiadvány a világ 169 országának katonai erejéről és védelmi költségvetéséről nyújt pontos információkat az olvasó számára, azonban a kiadó szervezet – az *International Institute for Strategic Studies* (IISS) – és annak további, nívós publikációi, valamint egyéb tevékenységei már talán kevésbé ismertek a nagyközönség körében.

Az IISS napjaink egyik vezető nemzetközi elemző cége, melynek fő profilja a stratégiai és biztonságpolitikai irányok kutatásán túlmenően a helyi, regionális és globális konfliktusok elemzése, valamint a témát érintő nemzetközi rendezvények, konferenciák szervezése. A szervezet saját magát úgy definiálja, mint a „világ vezető politikai és katonai konfliktusszakértője”.

### Az IISS története

Az intézetet 1958-ban Londonban alapították. Több olyan magánszemély hozta létre – mások mellett például B. H. Liddel Hart –, akiket érdekelt, hogy miként tarthatók fent a civilizált nemzetközi kapcsolatok a nukleáris korban. A megalapítást követően az intézet kiadványai a nukleáris fegyverek modern világban betöltött szerepére koncentráltak. Az 1960-as és 1970-es évek során a legfőbb témákat a nukleáris

elrettentés és fegyverzetellenőrzés szolgáltatta. A hetvenes évek végén – felismerve a változó igényeket – az intézet regionális-biztonsági programot indított be, amit lehetővé tett a szervezet kisebb arányú bővítése is. Ennek nyomán kezdtek vizsgálni az afrikai, ázsiai, latin-amerikai és közel-keleti konfliktusok kitörésének okait és a lehetséges megoldásokat. A szervezet a következő másfél-két évtized során további látványos növekedésen és fejlődésen ment át. Miután tevékenységét kiterjesztette a világ számos pontjára, a helyi intézetekkel és egyetemekkel együttműködve konferenciákat szervezett többek között Costa-Ricában, Egyiptomban, Koreában, Mexikóban, Pakisztánban, Oroszországban, Thaiföldön, Törökországban, az Egyesült Arab Emírségekben és Zimbabwében.

A korábban regionális kontextusban megszerzett tapasztalatok és háttér jól jött az intézet számára a hidegháború utóhatásainak elemzése során, amikor az etnikai konfliktusok, a drámai politikai változások, a békefenntartás és a fegyverzetellenőrzés a nemzetközi figyelem középpontjába került. Az IISS a kilencvenes évek második felében így tovább tudta fejleszteni kutatási és publikációs programjait, valamint workshop- és konferencia-tevékenységeit. Ahogy a megbízások köre szélesedett, az intézet számára egyre fontosabbá vált, hogy a legjobb és legpontosabb információkat szolgáltassa a stratégiai trendekről, és előmozdítsa az együttműködést az egyes kormányok vezetői, az üzletemberek és elemzők között, ami – reményeik szerint –

jobb feltételekhez vezethet a nemzetközi kapcsolatok és nemzetközi biztonság terén. Így lett napjainkra az IISS politikusok, diplomaták, külügyi elemzők, közgazdászok és nemzetközi üzletemberek, a hadsegreg, újságírók és akadémikusok számára egyaránt az egyik elsődleges forrása a szabatos, objektív információknak a nemzetközi stratégiai történésekről.

## Az IISS napjainkban

Az ezredfordulóra az intézet tagjainak száma megnőtt – jelenleg 2500 egyéni, 450 vállalati és intézményi tagot számlál, melyek több mint 100 országból kerülnek ki – és tevékenységi köre olyannyira kiszélesedett, hogy a korábbi Covent Garden-i központot kinőtte és új székházra volt szüksége. A választás végül a 19. században épült, London szívében álló Arundel House-ra esett. Az épületet az 1997-es vásárlást követően 1999-ben teljesen felújították, a tetőszerkezet megemelésével egy új szinttel is bővítették. Végül az intézet 2000-ben költözhetett be új otthonába, mely azon túlmenően, hogy rendkívül exkluzív berendezést és modern technikai eszközöket kapott, már nem csak az alkalmazottak számára biztosít elegendő helyet, hiszen több konferenciateremmel, médialaborral és további kiadható irodákkal is rendelkezik. Az új székházban rejlő üzleti lehetőségek minél alaposabb kiaknázása érdekében az IISS létrehozott egy saját gazdasági társaságot – *Arundel House Enterprises Limited* –, azzal a céllal, hogy az intézet által éppen nem használt épületrészeket, helyiségeket és technikai eszközöket bérbe adja. A társaság bevételeit saját működési költségeinek levonása után az alapítványnak ajánlja fel, így a szervezet pluszbevételekre tesz

szert a rendelkezésre álló kapacitások hatékony kihasználásával. Az intézet 2006. évi bevétele elérte a 7,2 millió fontot, aminek jelentős részét a konferenciákból és egyéb rendezvényekből befolyt összegek, valamint az adományok tették ki. Érdekes adat, hogy a bevételnek pusztán a 7 százaléka származott a publikációk értékesítéséből. A magas bevételhez magas kiadás társul, hiszen a kiadások összesen alig 100 000 fonttal maradnak el a bevételétől – a legtöbb költséget a már említett rendezvények, illetve az operatív és kutatói munka támogatása teszi ki. Az intézet saját bevallása szerint nem fogad el közvetlen támogatást kormányoktól, kivéve, ha az valamilyen kutatást, találkozó vagy rendezvény megszervezését szolgálja.

Az ezredforduló további változásokat hozott a már addig is nemzetközi szervezetként működő IISS számára. 2001 nyarán sor került az első regionális iroda megnyitására. A washingtoni központú IISS–US megnyitását követően még az ősz folyamán megnyitott a második iroda, az IISS–Asia szingapúri központtal. A lépést többek között az indokolta, hogy az ázsiai és csendes-óceáni térségben az IISS tagságának közel egyharmada található. A szervezet szerint a helyi irodák megnyitására azért volt szükség, hogy szorosabb kapcsolatot tarthasson fent a legfontosabb tagjaival, több egyéni és vállalati tagot toborozhasson, növelhesse a támogatásokat, és fejleszthesse kutatási és konferencia-tevékenységeit az adott régiókban. A helyi irodák gyakorlatilag függetlenül működnek a londoni székhelytől, saját igazgatóságuk van, és a helyi szervezetek vezetőinek az a feladata, hogy biztosítsák a működéshez szükséges forrásokat.

Ennek tükrében figyelemreméltó az IISS–Asia fejlődése, aminek eredményeként 2004-ben birtokba vette új irodáját a

Szingapúr üzleti negyedében található Republic Plaza épületében, amely azóta is lehetővé teszi olyan védelemhez kapcsolódó szakmai szemináriumok megtartását, melyeken biztonsági elemzők és vezető kormánytisztviselők vitathatják meg nézeteiket. Az IISS–Asia tovább szándékozik szélesíteni tevékenységi körét egy aktív kutatási program beindításával, mely szorosan kapcsolódik az intézet fő kutatási és publikációs prioritásaihoz. Ezek a kutatások azonban nemcsak az ázsiai és csendes-óceáni térség, hanem a Közel-Kelet stratégiai és biztonsági kérdéseire is kiterjednének. Az elképzelések szerint ezen belül is azokra a témákra összpontosítanak elsősorban, melyek mindkét térséget egyaránt érintik, mint például a proliferáció okozta kihívások, vagy az energiabiztonság tengeri dimenziói. A kutatási program természetesen magában foglalja további szemináriumokat és konferenciákat, melyek magas színvonalára garancia az IISS–Asia által 2002 óta szervezett *Shangri-La Dialogue* (Shangri-La Párbeszéd), vagy más néven az *Asia Security Summit* (Ázsiai Biztonsági Csúcstalálkozó).

## Konferencia- és rendezvényszervezés

A Shangri-La Párbeszéd évente megrendezésre kerülő csúcstalálkozó védelmi miniszterek számára. 2008. május 30. és június 1. között 7. alkalommal kerül sor a régió legjelentősebb védelmi és biztonságdiplomáciai eseményére. A rendezvény az elmúlt hat év során az ázsiai védelmi diplomácia architektúrájában elismertségre tett szert, és elsőrangú lehetőséget kínál a védelem és biztonság terén az együttműködések és politikák hatékony fejlesztésére. A tavalyi 25 meghívotthoz képest az

eseményre idén 27 országot hívtak meg, melyek várhatóan a korábbi szokásokhoz híven delegációkkal képviseltetik magukat, védelmi miniszterek, vezérkari főnökök és más vezető, biztonságpolitikáért felelős személyek részvételével. Az eseménynek számos támogatója van, köztük kormányok, alapítványok, egyetemek, kutatóintézetek és persze magánvállalatok, melyek elsősorban a védelmi iparban érdekeltek és támogatásuk révén a meghívott országokhoz hasonlóan ők is delegálják saját munkatársaikat.

Az IISS által szervezett másik jelentős regionális biztonsági csúcstalálkozó a *Manama Dialogue*, melyet 2004 óta évente rendeznek meg és Bahrein ad neki otthont. A Manama Párbeszéd a Perzsa (Arab)-öböl térségének első számú biztonsági fóruma, melynek legutóbbi, negyedik és egyben eddigi legnagyobb találkozójára 2007. december 7–9. között került sor. A Manama Párbeszéd célja, hogy a részt vevő államok nemzeti biztonsági szervezetei és testületei számára lehetőséget biztosítson a regionális biztonsági kihívásokról alkotott nézeteik megvitatására. Az eseményen nemcsak a régió államai és a térséggel közvetlenül határos országok vesznek részt, hanem olyan nagyhatalmak is, melyeknek biztonsági érdekeik fűződnek a térséghez. A legutóbbi rendezvényen az IISS és a Bahrein memorandumot adott ki, ami engedélyezi és megkönnyíti az elkövetkező öt évre (2011-ig) a rendezést. A lebonyolítás tekintetében a húsznál is több részt vevő ország miniszterei és nemzetbiztonsági tanácsadói számára először plenáris ülés kínál nyilvános lehetőséget arra, hogy bemutassák országuk kormányának politikáját a szakértő hallgatóság előtt, majd a delegációk számára külön zárt rendezvény szolgál az aktuális stratégiai problémák mé-

lyebb elemzésére és a politikai célkitűzések egyeztetésére. Ezen túlmenően számos privát lehetőség kínálkozik bi- és multilaterális találkozók megszervezésére olyan államok számára is, melyek nem rendelkeznek azokkal a feltételekkel, hogy ilyen találkozókot maguk szervezzenek meg.

A részletesebben is említett két legnagyobb konferencián kívül további jelentős biztonságpolitikai és stratégiai rendezvények is fűződnek az IISS nevéhez. Ilyen például a minden év őszén megrendezésre kerülő *Global Strategic Review*, melyen a világ szinte minden jelentős, a témában érintett kutatóintézetének vezetője vesz részt, vagy az idén április 18–20. között Új-Delhiben első alkalommal megrendezésre kerülő *IISS–Citi India Global Forum*. Utóbbi konferencia megszervezése a szervezet szerint azért időszerű és szükséges, mert India gazdasági növekedése egyre több kihívást és megoldásra váró problémát generál, mint például India energiabiztonsága, a transznacionális biztonság vagy India kapcsolata a nagyhatalmakkal.

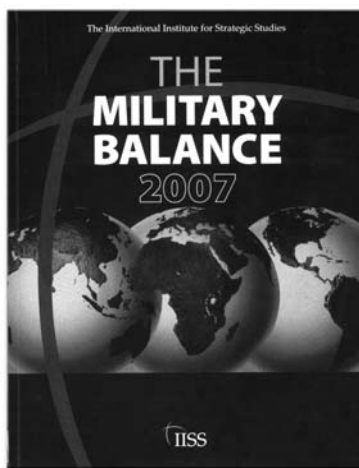
Az évenként megrendezett konferenciákon túlmenően az intézet számos szemináriumot, előadást és szakmai megbeszélést szervez. Ilyen többek között a *Military Leaders Forum*, ahol rendre magas rangú katonai vezetők tartanak előadásokat a világ minden pontjáról, vagy a *Counter-Terrorism Conferences*, mely viszonylag új rendezvénysorozat az intézet életében, és amit a terroristaellenes stratégiák tökéletesítése érdekében hoztak létre. Ha már szó esett a legfrissebb rendezvényekről, mindenképpen

illendő megemlíteni az intézet történetének egyik legrégebbi rendezvényét, az első igazgatóról elnevezett *Alastair Buchan Memorial Lecture* előadássorozatot, melynek 1976-os első, bevezető előadását Henry Kissinger tartotta és a közelmúltból is igen illusztris nevek találhatók az előadók között, mint például Simon Peresz, Colin L. Powell, Martti Ahtisaari vagy éppen Dominique Galouzeau de Villepin.

## Publikációk

Az IISS talán legismertebb kiadványa az évenként megjelenő *Military Balance*, mely több száz oldalon át ad értékelést a világ 169 országának katonai képességeiről és védelmi költségvetéséről. A részletes, országonkénti bejegyzések sorra veszik a katonai szervezeteket, a személyi állományt, a fegyvereket és felszereléseket, valamint a releváns gazdasági és demográfiai adatokat. Az évkönyv szerkezetiileg három fő részre tagolható. Az első rész a trendeket és az országok katonai képességeit régiók szerint – USA, Európa, Oroszország, Közel-Kelet és Észak-Afrika, Közép- és Dél-Ázsia, Kelet-Ázsia és Ausztrálázsia, a Karibi-térség és Latin-Amerika, valamint a Szubszaharai Afrika – csoportosítva tartalmazza.

Ezek a csoportosítások minden esetben olyan rövid bemutató írásokkal kezdődnek, melyek vázolják, hogy az adott régióban milyen katonai feladatokkal kell szembenézni, tartalmazza a jelentős katonai és gazdasági fejlesztéseket, melyek hatással



vannak a biztonságpolitikára és a fegyverkereskedelemre. A fejezet végén táblázatok találhatók a nukleáris hordozóeszközökről, a robbanófejek számáról vagy a katonai műholdakról.

A második rész makroökonomiai és védelemgazdasági adatokat tartalmaz az egyes országokról, szintén régiók szerint csoportosítva. Ebben a részben is számos táblázat nyújt segítséget az olvasónak, például összehasonlító táblázat fegyverkereskedelmi adatokról vagy a védelmi kiadásokról.

A harmadik rész tartalma csak részben állandó az egyes évkönyvekben. Ebbe a részbe kerülnek be a nem állami fegyveres csoportok és aktivitásuk egy többoldalas, terjedelmes – a korábban már megismert régiók szerint elrendezett – táblázat formájában, mely tartalmazza a szervezetek országait, nevét, alapításuk időpontját, becsült létszámukat, aktivitásukat/státusukat, a műveleti régiókat és városokat, valamint a célkitűzéseket és rövid megjegyzéseket. Ugyanakkor minden évben más és más kerül a kiadvány fókuszába: az ezekhez kapcsolódó jelentések, tanulmányok is itt találhatóak. A 2008. február 5-én megjelent idei könyv például az UAV-technológiát, Irán védelmi iparát és katonai gondolkodását, a délkelet-ázsiai tengeri kihívásokat, valamint a kínai katonai kiadásokat hangsúlyozza.

Az intézet másik fontos kiadványa, az *Adelphi Papers* szintén nagy elismertségnek örvend szakmai berkekben. (Az 1961 óta megjelenő periodika jelenleg a 393. számnál tart.) Tradicionálisan a biztonsági



kihívások kulcskérdéseit taglalja – legutóbbi száma például az iráni elnökkel és konfrontációs politikájával foglalkozott.

A Military Balance és az Adelphi Paper mellett szintén jelentős, évente megjelenő IISS-kiadvány a *Strategic Survey*. A legutóbbi, a 2007-es év stratégiai történéseit bemutató könyv értékeli a végbement globális fejlődést, majd három esszében foglalkozik részletesebben

a stratégiai és politikai eredményekkel. Hat különálló fejezet taglalja az egyes országokban végbement változásokat régiók szerinti csoportosításban. A könyv befejező része röviden, tömören elemzi az elkövetkező évben várható stratégiai kilátásokat, a végén pedig rendkívül hasznos kronológiai táblázat található, mely az év során történt eseményeket rögzíti. Az egyes konfliktusokban bekövetkezett változásokat részletes térképeken ábrázolják. A könyv további térképeket is tartalmaz az olaj felhasználásáról, fertőzésekéről, a nemzetközi terrorizmusról, az internet elterjedtségéről, de még a kalóztevékenységről és a globális felmelegedésről is. Tudományos kutatások eredményeinek prezentálásánál ezek épp oly hasznosak, mint az IISS által készített, a témákhoz kapcsolódó rengeteg grafikon.

Az intézet a kézikönyvek és évkönyvek mellett saját folyóiratot is megjelentet, például a kéthavonta megjelenő *Survival*, mely az intézet szerint vezető fóruma a nemzetközi és stratégiai események elemzéseinek és vitáinak.

Az IISS másik folyóirata az 1995 óta megjelenő *Strategic Comments*, mely az

intézet nemzetközi biztonsági és katonapolitikai elemzéseinek online forrása. Évente 10 alkalommal jelenik meg, általában 5, egyenként kétezer szavas cikket tartalmaz, melyeket a leírtakhoz szorosan kapcsolódó grafikus elemek egészítenek ki. Hasonló a negyedévente megjelenő IISS hírlevél, melyet a tagok automatikusan megkapnak, de az érdeklődők számára is ingyenesen hozzáférhető, és amelyből tájékozódhatnak az aktuális konferenciákról, találkozókról, új kutató munkatársokról, illetve az intézet tevékenységének teljes spektrumáról.

Ezekon kívül még két publikációs formát érdemes kiemelni. Az egyik az intézet által készített, úgynevezett dossziék, melyek rendre egy-egy téma köré épülnek (például az észak-koreai fegyverkezési program, az iráni stratégiai fegyverprogram vagy a nukleáris feketepiac). A könyvek átfogó értékelést adnak, bemutatják a történelmi háttérrel és az aktuális állapotokból következőket vonnak le a jövőre nézve.

Végül, de nem utolsósorban kimondottan hasznos segítséget nyújt az IISS által készített és karbantartott *Armed Conflict Database* (ACD), mely egyszerűen kezelhető, naponta frissülő, térkép alapú, jelenleg 70 fegyveres konfliktusról információkat tartalmazó, online adatbázis. Az ACD magában foglal nemzetközi és nemzeti fegyveres konfliktusokat csakúgy, mint terroristatevékenységeket, melyekről éves szintű

elemzéseket is tartalmaz. Az elemzések az alábbi fő szempontok szerint készülnek: politikai áttekintés, katonai és biztonsági helyzet ismertetése, humán biztonság kérdése, évenkénti eseményfrissítés, történelmi háttér, időrendi táblázat és linkek a kapcsolódó publikációkhoz. Az ACD beépített funkciójának köszönhetően célzott jelentések generálhatók egészen 1997-ig visszamenően a különböző évekről, konfliktusokról, régiókról, témákról, ráadásul az egyes variációk elkülöníthetők vagy kombinálhatók, az eredmény pedig egyszerűen megjeleníthető egy táblázatban. Az időrendi táblázatok hetente, a jelentések negyedévente, míg az éves elemzések minden év februárjában frissülnek.

Végezetül egy magyar vonatkozás. Az IISS eddig egy magyar intézettel szervezett közös rendezvényt: 1996 márciusában a Stratégiai és Védelmi Kutatóintézetrel közös konferencián vizsgálták a civil-katonai kapcsolatok alakulását az akkor NATO-tag-ságra váró visegrádi országokban. A témára vonatkozó kutatás, illetve a konferencia eredményeit az SVKI a Defence Studies/Védelmi tanulmányok különszámában (*Behind declarations. Civil-military relations in Central Europe*. Budapest, 1996) míg az angol intézet az *Adelphi Paper* 306. számában tette közzé ugyancsak 1996-ban (R. Szemerkenyi: *Central European Civil-Military Reforms at Risk*). ■